

۲ - ۱. چهار مقاله

این کتاب که *مجمع النوادر* نیز نام گرفته از مصنفات ابوالحسن نظام‌الدین یا نجم‌الدین احمد بن عمر بن علی سمرقندی معروف به نظامی عروضی از نویسندگان بزرگ سده ششم هجری است. از سرگذشت نظامی عروضی اطلاع درخوری در دست نیست. از اشارات *چهار مقاله* برمی‌آید که وی در اواخر سده پنجم هجری در سمرقند به دنیا آمده و روزگار جوانی را در زادگاه خود به سر برده و در سالهای ۵۰۴ تا ۵۰۶ ه. به خراسان رفته و در بلخ با عمر خیام دیدار کرده است. او در ۵۰۹ ه. در هرات اقامت داشته و در ۵۱۰ ه. قمری در پی پیوستن به اردوی سنجر بوده است. در این ایام مدتی را در نیشابور گذرانده و قبر فردوسی را در طوس زیارت کرده است. در ۵۴۷ ه. که میان سنجر و سلطان علاءالدین غوری جنگی در گرفت نظامی در لشکر غوریان بوده و بعد از شکست آنان مدتی دراز در هرات متواری و پنهان شده است.^{۱۸}

گرچه عوفی، نظامی عروضی را در شمار شاعران ماوراءالنهر برشمرده اما با بررسی آنچه از سروده‌های وی باقی مانده است روشن می‌شود که نمی‌توان او را هم‌تراز شاعران بزرگ این دوره به شمار آورد. آنچه سبب شده نظامی عروضی در ادب پارسی جایگاه بلندی به دست آورد اثر منشور او *مجمع النوادر* یا *چهار مقاله* است که احتمالاً میان سالهای ۵۵۱ و ۵۵۲ ه. تألیف شده است.^{۱۹} این کتاب از آثار ارزشمند باقی مانده از قرن ششم و از مهم‌ترین آثار منشور در ادب فارسی است. *چهار مقاله* یک دیباچه دارد و چنان که از نام آن برمی‌آید حاوی *چهار مقاله* درباره موضوعات ذیل است:

مقاله اول: در ماهیت دبیری و کیفیت دبیر کامل و آنچه تعلق بدین دارد.

مقاله دوم: در ماهیت علم شعر و صلاحیت شاعر.

مقاله سوم: در علم نجوم و غزارت منجم در آن علم.

مقاله چهارم: در علم طب و هدایت طیب.

چهار مقاله یکی از بهترین نمونه‌های نثر مرسل و غیر متکلف فارسی است. با آنکه در مقدمه هر باب نثر نظامی عروضی تا حدی مصنوع است اما به جز آن، نثر